

„Svätá omša je tajomstvo“ – Rozhovor s hudobným skladateľom Jozefom Halmom z Mníchova (Druhá časť)

Lucia Laudoni

4. augusta 2023 ✚ Kultúra ✚ Rozhovory

predchádzajúca časť:

„Svätá omša je tajomstvo“ – Rozhovor s hudobným skladateľom Jozefom Halmom z Mníchova (Prvá časť)

Premeniť skúsenosť na dobrú radu nedokázali ani alchymisti. Tento dar patrí iba človeku, ktorý sa živí nektárom Evanjelia. Jozef Halmo je jedným z nich.

Skladateľ, dirigent, interpret, aranžér, učiteľ hudby a producent Jozef Halmo

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

Sub velo verborum – pod závojom slov – vždy spáva hudba. Jozefovi Halmovi prirástla k srdcu najmä ľudová a sakrálna múza. Jeho najlepšou priateľkou bola harmonika, s ktorou precestoval svet. Pôsobí ako skladateľ, dirigent, interpret, aranžér, učiteľ hudby a producent; spolupracoval s Karlom Gottom či Evou Pilarovou. Po vpáde vojsk Varšavskej zmluvy do Československa nelegálne emigroval do Rakúska a od roku 1969 žije v Mníchove. Útek z domova bol pre neho mimoriadne dramatický, komunistická „vlast“ ho postavila extra legem a odsúdila ho na dvojročné väzenie. Verejnosť ho pozná najmä ako autora obľúbenej modlitby v tónoch Kráľovná nebies a ľudovej vianočnej omše Radostná zvesť. Jeho myšlienky a životný príbeh sú dôkazom, že viera je oveľa viac, než len sen púšte o daždi.

Pokračovanie rozhovoru Lucie Laudoni s Jozefom Halmom otvára Pandorinu skrinku smutného stavu katolíckej liturgickej hudby na Slovensku. Majster nám prezradí, či hudba naozaj lieči a ku ktorej historickej osobnosti siaha jeho rodokmeň.

V tvorivom zápale v náručí chrámu.

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

Dlhoročne žijete a pôsobíte v Nemecku. Čím je slovenská katolícka hudba špecifická a výnimočná v porovnaní so sakrálnymi tradíciami iných národov?

O cirkevnej hudbe na Slovensku sa môžem vyjadriť len ako návštevník. Je však jasne vidieť, že komunistická diktatúra poznačila všetky komponenty, ktoré ovplyvňovali vývoj cirkevnej hudby až do dnešnej doby. Je to veľký rozdiel, najmä čo sa týka úrovne kvalifikácie, vybavenia organov, gratifikácie organistov, zborov a orchestrov.

Z duševného bohatstva klenotnice JKS Mikuláša Schneidera-Trnavského sa urobilo jedno torzo... Cirkev ponechala chrámový spev na jednotlivca (osobu kantora, pozn. red.). A tak sa netreba čudovať, že v našich kostoloch zaznieva častokrát nezáživný – monotónny spev.

Už desaťročia sa spievajú tie isté nápevy na *Kyrie, Gloria, Aleluja, Credo, Sanctus, Otče náš* atď. s odôvodnením, že to vraj predpísal II. vatikánsky koncil. Naozaj? Prečo sa takto chápanou zásadou neriadia iné národy?

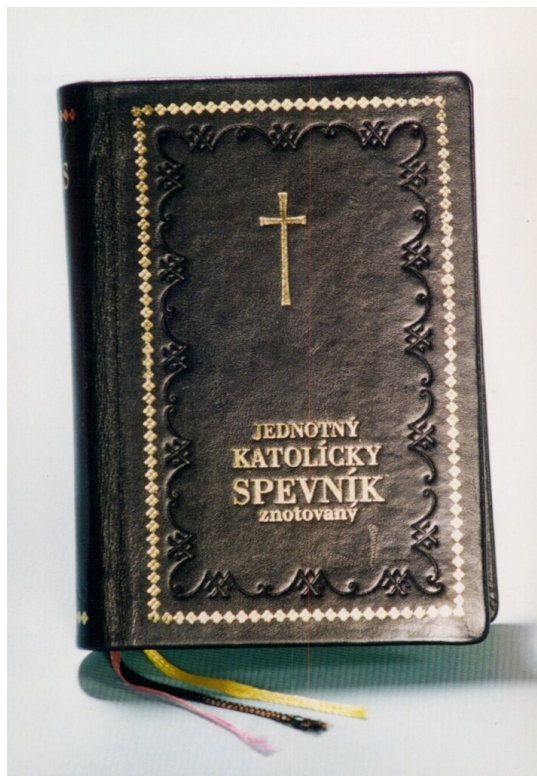
Je slovenskou „raritou“, že organisti často spievajú do mikrofónu – a ešte neprimeranou formou. Tým sa narúša spoločný spev celého zhromaždenia ľudu. Organisti potom nesprevádzajú spev ľudu, ale silou svojho hlasu znásobenou cez mikrofón nútia veriacich, aby sa im prispôbili.

V roku 1993 ste po prvý raz v dejinách Slovenska vydali znotovaný Jednotný katolícky spevník (JKS). Čo vás k tomu viedlo?

Každý národ s kresťanskými koreňmi má znotovaný liturgický spevník. Prečo to nemáme aj my? Veď my takisto patríme medzi kultúrne národy. To bol prvý impulz.

Poznal som z Altöttingu spevník (Gesangsbuch), ktorý bol inšpiráciou pre neskoršie vydanie notovaného JKS.

S podporou profesora Štefana Olosa z Ružomberka – za čo mu vyjadrujem vďaku – som v roku 1993 napokon zrealizoval prvé vydanie znotovaného JKS na Slovensku pre Spolok svätého Vojtecha.

Projekt, aký v moderných dejinách Slovenska nemal obdobu. Prvé vydanie znotovaného katolíckeho spevníka zaujalo aj decentnou grafickou úpravou.

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

Keď sa povie *instauratio*, teda obnova, v ušiach mi zarezonuje grécke slovo *σταυρός* (*stauros*, kríž). Aj napriek tomu, že slová *instauratio* a *stauros* nepochádzajú z rovnakého jazykového základu, duchovne majú veľa spoločného. Žiadna skutočná obnova sa totiž nezaobíde bez ťažkostí, bez kríža. Kristov kríž by mal byť základom každej zdravej reformy a zmeny. Kríž je ako mystická kotva, ktorá zabezpečuje stabilitu a trvácnosť obnovy. V čom podľa Vášho názoru spočíva obnova liturgickej hudby?

II. vatikánsky koncil nenariadil len jeden druh skladby. On jasne uviedol, že počas liturgie treba spievať nielen gregoriánsky chorál, ale aj polyfóniu, a to starú i novú.

Koncil ďalej zdôraznil, že treba naďalej pestovať ľudový duchovný spev (opäť starší i novší), a taktiež treba do liturgie zaradiť aj klasickú inštrumentálnu hudbu. Toto hovorí konštitúcia *Sacrosanctum concilium*.

Som rád, že pán profesor Amantius Akimjak pôsobiaci na Ústave sakrálneho umenia v Spišskej Kapitule sa už dlhé roky venuje kvalifikácii cirkevných organistov, čím nadviazal na starobylú školu učiteľov a kantorov na Spiši ešte z čias Márie Terézie.

V sedemdesiatych rokoch, kedy Cirkvou hýbalo tzv. *aggiornamento*, Vám páter Anton Hlinka zo Spoločnosti Dona Bosca navrhol skomponovať vianočnú omšu. Tento kňaz a publicista pôsobil ako spravodajca v mníchovskej redakcii rádia Slobodná Európa a pomáhal udržiavať iskierku viery aj v poslucháčoch za železnou oponou. Beatovú omšu ste však písať odmietli, hypermodernú hudbu ste výstižne nazvali „epileptickou muzikou“. Ľudová poetika Vám bola vždy blízka. Do akej miery Vás pri písaní omše *Radostná zvesť* inšpirovali sakrálne kompozičné počiny františkánskych hudobníkov

18. storočia Juraja Zruneka, Juraja Pavlína Bajana či Edmunda Paschu, ktorí rovnako čerpali z ľudovej tradície?

Skúste pred Vianocami počúvať, čo najviac hrajú nielen v chrámoch, ale i po uliciach a ešte aj v obchodoch... Vychádzal som z tradičnej ľudovej melodiky a ľubozvučnosti slovenských kolied. To je nášmu slovenskému srdcu najbližšie, a to ešte aj dnes. To bola hlavná inšpirácia: zaujať všetkých mladých i starých.

Vianočná omša *Radostná zvesť* putovala až do Vatikánu. Nahrávku diela odovzdala Svätému Otcovi Jánovi Pavlovi II. matka Jozefa Halma v sprievode arcibiskupa Dominika Hrušovského.

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

Za Vašu vianočnú omšu, ktorá sa dočkala aj nemeckej a francúzskej jazykovej adaptácie, Vám osobne poďakoval aj otec kardinál Ján Chryzostom Korec. V sprievodnom texte k uvedeniu skladby napísal: „Vianočná omša Jozefa Halmu a Dr. Antona Hlinku sa dostala na Slovensko v časoch prenasledovania za komunizmu. Hrala a spievala sa v rôznych farnostiach. Svojou hĺbkou a krásou elektrizovala veriacich i neveriacich. Stala sa pre nás požehnaním.“ Zaujímavosťou je, že otec kardinál sa rovnako ako Vy narodil v Bošanoch. Ako si spomínate na stretnutie s ním?

Stretnutie s otcom kardinálom Korcom sa uskutočnilo v nedeľu, 30. decembra 1989, keď po štyridsiatich rokoch celebraval pre svojich rodákov svätú omšu. Hneď sme začali s prípravou slávnostnej omše s Bošianskou dychovkou.

Počas tónov piesne *Dcéra Sionská* (kompozícia G. F. Händela, pozn. red.), ktorú som dirigoval, vytvorili veriaci zástup od kostola až po farský úrad. Keď otec kardinál Korec po omši prechádzal vedľa nás, obrátil sa k nám a pozdravil nás zdvihnutím ruky.

Sprievod pokračoval ďalej. Počas procesie sa otec kardinál naklonil k pánovi farárovi Vallovi a niečo sa ho spýtal. Kardinál Korec zrazu zastavil celý sprievod, vrátil sa ku mne a osobne ma pozdravil. Poďakoval sa za tú vianočnú omšu *Radostná zvesť* a zároveň ma pozval s mojou manželkou k obednému stolu.

To bolo naše prvé osobné – a pre mňa nezabudnuteľné – stretnutie. Pán kardinál po štyridsiatich a ja po dvadsiatich rokoch sme spolu navštívili našu rodnú obec – Bošany. Také krásne Vianoce sa veru nedajú prežiť ani vo sne...

Vzácné chvíle s otcom kardinálom Korcom.

Zdroj: Súkr. archív J. Halma

Český skladateľ Jan Jakub Ryba, autor štylisticky blízkej ľudovej *Českej vianočnej omše*, bol aj pedagóg. Učiteľstvo hudby bolo aj Vaším chlebíkom. V súčasnosti sa veľa diskutuje o korelácii medzi pedagogickým a terapeutickým aspektom hudby. Aký je Váš názor na muzikoterapiu? Veríte, že hudba lieči?

Pochopiteľne, že som po celý život praktizoval hudobnú psychológiu, a to ako hudobný pedagóg, dirigent, hudobný režisér a komponista. Hudobná psychológia je náuka, ktorá sa zaoberá tým, ako hudba ovplyvňuje a formuje ľudské emócie. Pochopiteľne, duševný stav pacienta môže zlepšiť aj muzikoterapia.

Väčšinu profesionálneho života ste prežili v Nemecku. Vaše priezvisko možno Nemcom pripomínalo maskulínium *Halm*, teda steblo. V starogermánskych dialektoch malo toto slovo podobu *Halma*. Keď však kráčame ďalej po etymologickej stope, dostaneme sa k indoeurópskemu jazykovému koreňu, ktorý označuje ostrý a úzky predmet, napríklad tenkú trstinovú píšťalku, meradlo alebo pero (po latinsky *calamus*, v starej gréčtine *κᾶλᾱμος*). Až sem vedie pôvod Vášho priezviska. Viete, kam siahajú Vaše korene?

Na začiatku môjho exilu v roku 1971 ma oslovila jedna česká pani grófká, či moje meno je pôvodné alebo doplnené. Nevolali ste sa na začiatku Halm alebo Halmö?

Nevedel som jej odpovedať, a tak som sa obrátil na môjho na uja, profesora Hodála, učiteľa na gymnáziu v Prievidzi a riaditeľa Bojnického zámku, či by mi nemohol zistiť rodokmeň našej Halmovskej rodiny. Prisľúbil mi pomoc.

Bádal v Nitrianskom múzeu a potvrdil mi, že náš predok pochádza z obdobia tridsaťročnej vojny a bitky na Bielej hore – generál Bjorn von Halm.

Po bitke na Bielej hore zostal v Prahe, kde mu bol udelený titul „von“. Jeho syn si vzal za manželku istú Talianku. Prišli bývať na Slovensko a žili niekde v okolí Nitry, odkiaľ sa rod Halmovcov rozmnožil najmä na západnom Slovensku.

Ďakujem Vám za rozhovor!

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/svata-omsa-je-tajomstvo-rozhovor-s-hudobnym-skladatelom-jozefom-halmom-z-mnichova-druha-cast/>